

КРИТИКА

Наде ПРОЕВА

ДО КОГА СО НЕКВАЛИТЕТНИ УЧЕБНИЦИ ПО ИСТОРИЈА ЌЕ ГИ ОБРАЗУВАМЕ И ЌЕ ГИ ВОСПИТУВАМЕ МЛАДИТЕ ПОКОЛЕНИЈА

По донесувањето на новата наставна програма по историја за петто одделение и по едногодишната работа според неа, а без учебник, министерот, во име на Министерството за образование, по долги и жолчни расправи, очигледно не можејќи да пресече, годинава одобри дури три учебници по историја за петто одделение. Еден од учебниците министерот го одобрил на предлог на Педагошката служба при Министерството, иако ракописот не добил виза од тричлената стручна комисија составена од методичар по историја и доктор на историски науки, како и од двајца наставници по историја од практиката. Тоа е учебникот на Симо Младеновски – *Историја за 5. одделение*, во издание на Просветно дело, Скопје, 2001, стр. 128.

Уште на првата страница во Предговорот (стр. 3), речиси во првата реченица, се среќаваме со материјални грешки незамисливи и за општообразован човек, а камоли за автор на учебник од кој треба да учат илјадници деца. Авторот не само што го користи марксистичкиот термин за античкото општество – робовладетелско општество – туку тврди дека ропството меѓу луѓето било укинато на крајот од антиката. Што беа робовите во американското општество речиси до крајот на XIX век, кој знае? Понатаму, на авторот не му е јасно што е тоа историја, што се гледа од различните дефиниции што ги дава (стр. 3, 5 и 6). Така, во *Предговорот* дава социолошка дефиниција на историјата („...развиток на општеството од најстарите времиња до пропаѓањето на римската робовладетелска држава...“), за во *Воведот*, и тоа на една иста страница, да даде две различни дефиниции: точна на почетокот и погрешна при крајот на Воведот, кога тврди дека „минатото на човештвото преставува една долга низа од години и векови“, од што произлегува дека времето само по себе е историја?! На стр. 6 се дадени други две различни дефиниции, при што наместо да даде дефиниција на античката историја што во петто одделение ја учат децата, дава најопшта дефиниција (која би требало да се даде на почетокот), што вака ја дообјаснува: „тоа е животот на луѓето и настаните во кои учествувале тие во минатото“, та се поставува прашањето кој би можел да учествува во историските настани освен луѓето, и што би се случило ако наместо луѓето учествувал некој друг (кој би бил тоа?) во настаните и каква би била тогаш историјата. Втората дефиниција е варијација на „социолошката“ дефиниција од стр. 3, при што дури сега историјата ја дефинира како општествена наука.

Наместо да ги каже задачите на историјата, авторот дава идеолошки флоскули од типот „преку историјата ја осознаваме постојаната борба за оп-

стојување на нашиот народ низ вековите“, а бидејќи учебникот се однесува на античкиот период, произлегува дека нашиот народ е истиот оној од антиката. Истото тоа е кажано и на корицата, само со ликовен јазик, имено, буквите на насловот се исполнети со мотив од современото македонско знаме, значи, станува збор за историја на македонскиот народ а не, на пример, на Блискиот Исток.

Авторот го користи учебникот за реклама на институцијата каде што е вработен: во Скопје имало институт за проучување на нашата национална историја како и онаа на малцинствата, од што произлегува дека ни една друга институција и никој друг не ја проучува националната историја (значи, ниту научниците во МАНУ, музеите, факултетот); за да им каже на децата дека историјата се изучувала во сите основни и средни училишта како и на некои факултети.

Понатаму авторот не само што не знае да ги дефинира изворите туку не ја знае ниту терминологијата. Така, на пример, материјалните извори ги нарекува историски наместо археолошки (стр. 7), а сметањето на времето го дефинира како: Поделба на Историјата, стр. 9, што е погрешно, при што не прави разлика меѓу ера и датирање на настани! Авторот воведува и нова временска мерка, а тоа е терминот датум, само не кажува колку време е тоа!? Периодизацијата на стр. 10 исто така е катастрофално дадена, при што наместо периодизација дава квалификации („дивјаштво“, „варварство“). Имено, авторот периодите ги означува според орудијата што ги употребувале луѓето (камено и метално) а не според материјалот од кој биле изработени. Не знам дали денес има човек што би прифатил прочуеното пештерско сликарство од Алтамира, Ласко и сл. да го нарече период на дивјаштво?! Притоа авторот не ги заборава ниту марксистичките термини за главните историски периоди (робовладетелство, феудално и капиталистичко општество при што последново сè уште траело зашто социјалистичкото морало „...постепено да се заменува со општествено уредување каде повторно преовлада приватната сопственост“.

Во главата „Предисторија“ (стр. 13-23-27) авторот тврди дека тогаш луѓето биле многу продуховени пронаоѓачи и творци при што, замислете, го откриле дури и говорот (стр. 13), а само три страници пред тоа истите тие луѓе ги нарекува дивјаци и варвари?! Од бисерите во оваа глава треба да се спомене тврдењето на авторот дека религиозните толкувања биле далеку од вистината (зашто не прави разлика меѓу религија и наука); дека трудот го создал човекот (та се прашуваме зошто служел умот!), дека младите ги одгледувале мајките (што да правиме кога светот се сврти наопаку, та сега нашите мајки ги одгледуваат младите); дека бронзата го презела предимството во правење орудија (а што правеле ковачите заборава да каже!); дека одделните војни кога ја наметнале својата власт прераснале во господари-аристократи; дека тотемите се појавувале со појавата на грнчарството и, замислете, биле изработени од глина (стр. 22)!

Од погрешните податоци треба да се спомене дека железното доба не почнува во II милениум пред н.е. како и тоа дека размената стока за стока не е трговија туку трампа.

Во поглавјето за Балканот и Македонија во предисторијата, освен слики од Македонија и редување на некои локалитети не е кажано ништо. Поглавјето „Метално време“ не само што го започнува со религија, туку става локалитети од архајскиот период, како што се Демир Капија, Требениште (VI в. пред н.е.) за на стр. 81 да го стави Требениште таму кај што му е местото (од каде да знае човекот дека локалитетот Требениште има слоеви од метално до класично време). Во овој период ги става и племињата што живееле во историскиот период (!?), при што нивниот избор и редоследот на набројување се такви што е невозможно да се коментираат.

Главата „Стариот Исток“ (стр. 31-44) ја почнува со оригинални наслови како што е на стр. 32: „Природните услови на животната средина“, каде што тврди дека „поради погодните природни услови заедниците на луѓето (ептен е во тренд со најновата политичка терминологија од Охридскиот рамковен договор) од овие делови побрзо напредувале од другите и со време се оформиле повеќе народи“; во Египет наместо фараони владеат клими: Во Египет владеела многу поволна клима за живеење. стр. 35; а пак сликовното писмо се викало хиероглифско (стр. 38). Авторот тврди дека првиот законик, пишан на камен, бил Хамурабиевиот, зашто не знае дека се пронајдени законици што се постари дури 4 века; потоа дека пирамидите биле гробници на фараоните и на богатите луѓе, а секој барем малку образован човек знае дека тоа се гробници само на фараоните (стр. 40).

Во поглавјето „Балканот во стариот век“ (стр. 45-84), авторот ги учи нашите деца дека најстарата култура во територијата на Хелада била откриена на островот Крит (стр. 46) со што покажува основни непознавања од географијата: Крит географски не е Хелада, ниту пак Хелените се творци на критската култура, туку Ахајците, што не е исто! Потоа тврди дека Ахајците прво го освоиле Пелопонез а потоа Крит и таму ја прифатиле критската култура, без да каже од кого, а како ново седиште се издигнала Микена на Пелопонез! Значи Ахајците живееле на Крит, ама седиштето им било на Пелопонез! Дека авторот нема поим кои се и од кое време овие Ахајци и каков е нивниот однос со Хелените се гледа од стр. 47, каде што тврди дека еповите на Хомер ни давале податоци за хеленското општество од 1200 до 800 год. зашто не знае дека Хелените сè уште ги нема во 1200 год.! Очигледно, авторот ги нема прочитано Илијадата и Одисејата, та затоа може да ги поистовети и да тврди дека во Тројанската војна се спасил само Енеј (без да се запраша зошто вториот еп на Хомер се вика Одисеја), дека двата епа биле испреплетени со богата хеленска митологија и слични бесмислици. Исто така збркано и со многу неточности се прикажани колонизацијата на Хелените, појавата на парите, а да не зборуваме за уредувањето на полисите кои, според авторот, не се создадени по распаѓањето на кралското уредување, зашто прво го опишува аристократско уредување во полисите а потоа кралското. Според авторот, произлегува дека во Спарта имало комунизам зашто најплодното земјиште било заедничка сопственост на државата! Датирањето на настаните во учебникот е од малиот раков: во Атина биле направени некакви демократски реформи во 509 год. без да каже од кого, а пак големата персиска држава се издигнала во време на Пелопонескиот сојуз, а кога бил создаден и каде, не е важно. Ако не знаат децата, тоа е нивен проблем, а

не на авторот кој не знае дека персиската држава се издигнала многу порано, пред да игра Пелопонескиот сојуз некаква улога во грчкиот свет. Поглавјето за религијата (57-59) е едно од оние што не може да се коментира, она за културата (60-62) речиси е празно, со по некоја грешка или пак ново научно сознание: мислев дека Хелените граделе театри а Римјаните амфитеатри, ама замислете, не било така; на стр. 60 има слика на театар со напис дека тоа е амфитеатар!? Исто така, научив дека Херодот бил наречен татко на историјата, зашто напишал историја во 9 книги. Каква неправда за оние што напишале истории во 142 книги, како на пр. Тит Ливиј!?

Приказна за себе се поглавјата за Илирите (стр. 63-65) и за Македонија, почнувајќи од територијата на која божем живееле Илирите (племенските имиња на картата на стр. 63 се небулозни – само едно име е точно) до културата илустрирана со монети на Александар Македонски и на пајонските локални владетели (Авдолеон, стр. 65), при што авторот тврди дека Илирите, според јазикот, верувањата, надворешниот изглед и обичаите се разликувале од другите народи. Ако се знае (а се знае, само тоа не го знае авторот) дека од илирскиот јазик се зачувани само две глоси, вакви констатации можат да се прифатат само ако авторот престојувал кај Илирите во некој негов претходен живот. Бисер над бисерите пак е реченицата: „Така започнал процесот на илирска романизација и постепено вклопување во римското општество.“ Синтагмата *илирска романизација* не значи ништо. Ако е романизација, тогаш не е илирска, а ако е илирска, тогаш е илиризација, а такво нешто нема. Не само што не знае што е романизација, туку не ја разликува етничката територија на Илирите и територијално-административниот термин Илирик (римска провинција во I век многу поширока од етничката територија на Илирите, а префектура во IV в.), па така императорот Диоклецијан го унапредува во Илир, Далматинско-панонското востание во илирско (како во албанската историографија), иако во ниту еден антички извор востанието не се нарекува илирско.

Во поглавјето „Македонија во стариот век“ (67-84), веднаш на поче-то-кот (стр. 68) се фрла во лингвистички акробации за името Македонија, така што нема време да ги каже границата на Македонија туку го користи терминот географска Македонија?! Од бројните грешки треба да се споменат: Александар I ниту победил на Олимписките игри ниту си го придобал епитетот Филхелен, туку така го нарекле во хеленистичкото време за да го разликуваат од неговиот истоименик, великиот Александар. Филип I не склучил сојуз со поразените Хелени туку мир (победените склучуваат сојузи со победникот само во главите на запалените националисти и во писанијата на историчари од типот на С. Младеновски); Александар само го продолжил од Филип започнатиот поход на Исток и не бил насекаде дочекуван како ослободител, туку имало и жестоки отпори (Тир, и др.); не војувал 9, туку 8 и пол години; не бил висок и строен (напротив, бил мал по раст и тоа е единствениот податок за неговиот изглед во изворите); не ја поминал младоста по војничките логори, туку римскиот император Калигула (Александар е од кралска Македонија, а не од селскиот Лациј и пораснал во кралски дворец); не бил закопан во саркофагот на Александар, кој е наречен така заради приказот на Александар во борба, а по неговата смрт немало ослободител-

ни востанија и војни од покорените народи, што е прекрасно марксистички кажано, ама е и неточно: се побуниле единствено Хелените на копното (Ламиската војна) и насилно населените Хелени во Бактрија и Согдијана.

Култура (стр. 81-84) е наредната тема, но простете, навистина не можам да пишувам за некултурни грешки во врска со културата, не можам и не сакам.

И поглавјето „Стариот Рим“ (стр. 85-118) го започнал со грешки: создавањето на римската држава го изедначува со создавањето на градот Рим; воведува термин „изборен крал“ (?!), не прави разлика меѓу принципат и царство, истовремено давајќи голем број податоци, при тоа погрешно интерпретирани и непотребни за оваа возраст, прескокнувајќи го принципатот, од Републиката оди право во Царството, потоа ги прикажува уредувањето во времето на Републиката и хронологијата на римската држава, аграрните реформи на Грасите и многу значајната воена реформа на Гај Мариј за иднината на римската држава кои се, најблаго речено, неразбирливи; го споменува, ама не знае да го објасни римското граѓанско право (без кое не може да се разбере функционирањето на римската држава), та затоа на стр. 94 пишува дека во 212 год., под притисок на востанијата на поробените народи и на робовите, им било дадено римско граѓанско право на сите слободни жители на Империјата и дека било забрането да се убиваат робови, што нема врска со немирите, туку со фискалната политика на римската држава; затоа пак, според стариот и добар марксистички обичај, востанието на Спартак е детаљно раскажано. И само еден бисер од ова поглавје: од римската култура биле наследени патиштата, куполите, лаконите и сводовите во архитектурата и разни зборови што сме ги користеле во секојдневниот живот?!

Поглавјето за христијанството (стр. 99-102) е повеќе веронаука одошто историјат на појавата на христијанството, што е уште повеќе изразено при повторното третирање на темата во врска со Македонија, каде што во согласност со новите трендови е прецизирана.

Балканот и Македонија под римска власт: причините за римските освојувања на Балканот се чиста наива, ама затоа Римјаните се најголеми махери на светот и во истата година го освојуваат целиот Балкан, во Хелада имало дури четири провинции (кои ли беа?!); латифундиите не биле на Сицилија, туку на Балканот, а кога нивните приходи се намалиле, се појавила формата колонат (што беше тоа?); во сите провинции имало бројни гарнизони војска, што не е точно (старите пацифизирани провинции биле *inermis* – без војска), патот Виа Егнатија на стр. 105 оди само до Солун, а на стр. 109 до Бизантион (Цариград), па децата нека решат сами до каде одел; Првата римско-македонска војна ја започнал Рим, ама завршила со мир меѓу Македонија и Ајтолскиот сојуз (?!); до имињата на владетелите ги пишува годините на живеење наместо на владеење; според авторот, Римјаните одвеле 150 000 Македонци во рапство, а станува збор за Епирци; уредувањето на Македонија по битката кај Пидна е неразбирливо: еднаш е поделена на републики, а во следната реченица на области.

Поглавјето за римската култура го започнува со романизацијата, која не знае да ја објасни, при што театарот во Стоби го прекрстува во амфитеа-

тар; другото е набројување локалитети и редување слики кои немаат врска со текстот.

Во поглавјето за пропаѓањето на римската држава нема објаснување на причините за нејзиното пропаѓање; не му е јасно како функционира новиот облик на уредување – доминатот. Имено, тврди дека Константин имал четворица помошници наречени префекти, а всушност станува збор за двајца августи од кои едниот е dominus (Константин) и двајца се цезари, сè на сè четворица а не петмина; а пак на стр. 117 пишува дека наследниците на Константин користеле (?) по еден или повеќе совладетели.

Единствено што мора да му се признае на авторот е доследноста. Имено, започна со „бисери“, а така и завршува. Последната реченица гласи: „Тој период од Источното Римско Царство продолжил под името Византија“. И, како што се вели, крајот го краси делото, а овде тоа е речникот на помалку познати зборови од кого би се срамел секој што знае што значи зборот „знам“, но не и авторот на овој учебник. Само еден пример за илустрација: „Партенон – храм на сите богови“!!

Освен бројни материјални грешки, учебникот е со несоодветна и застапена терминологија (главно марксистичка: робовладетелство, класи, итн.); поглавјата за религијата за сите периоди и кај сите народи почнуваат со иста реченица; се повторуваат исти работи на различни места; речениците се нелогични и неписмени, а илустрациите се, главно, реконструкции без да биде тоа назначено, со што се добива погрешна слика. Ваквите пропусти се неприфатливи и поради тоа што авторот има докторат од хуманистичките науки, од подрачјето на филологијата. Со еден збор, учебникот е НЕУПОТРЕБЛИВ! Време е да се стави крај на волунтаризмот во учебникарството, за доброто на учениците и за формирање правилен однос кај нив кон историјата, а со тоа и кон минатото на својот народ и држава.